

Franciszek Mróz
UNIwersYTET PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE
ARCHICOFRAĐIA UNIVERSAL DEL APÓSTOL SANTIAGO

MAŁOPOLSKA DROGA ŚW. JAKUBA – GENEZA, ROZWÓJ, NOWE WYZWANIA I PERSPEKTYWY

Abstract

Małopolska Way of Saint James – origin, development, new challenges and prospects

The Way of Saint James is the world's longest marked Christian pilgrimage route, as well as the first European Cultural Route. The Małopolska Way of Saint James constitutes one of the 25 *Camino de Santiago* sections currently operating in Poland. The trail refers to a medieval trade route which used to lead along the edge of the Vistula river valley from Sandomierz to Kraków. The route was one of the branches of the so-called Ruthenian route, leading from Polesie and Ruthenia to the capital of the Crown and to Silesia. The first section of the Małopolska Way of Saint James (Pałacznica – Więclawice Stare – Kraków) was opened on 25 October 2008. The whole section of the trail, from Sandomierz to Szczyrk (317 km), was marked during the following years. There are ten Churches of St James on the route: in Sandomierz, Kotuszów, Szczaworyż, Probołowice, Pałacznica, Niegardów, Więclawice Stare, Sanka, Palczowice, and Szczyrk. The presented study includes an analysis of tourist and pilgrimage traffic on the Małopolska Way of Saint James. A purpose of the paper was also to summarise the activities and projects connected with the creation and development of this stretch of *Camino de Santiago* in Poland. Other objectives serving further popularisation of the route have been indicated, as well.

Key words: *Camino de Santiago*, the Way of St. James, Santiago de Compostela, religious tourism, pilgrimages, sanctuary

Słowa kluczowe: *Camino de Santiago*, Droga św. Jakuba, Santiago de Compostela, turystyka religijna, pielgrzymki, sanktuarium

WPROWADZENIE

*Codziennie rano ruszamy w drogę,
codziennie rano idziemy dalej,
trasa nas wzywa dzień po dniu,
to głos z Composteli.*

Naprzód! Dalej! Boże, wspieraj nas!

J.C. Bénazet

(tł. Ryszard Kaczmarczyk)

Przytoczone powyżej słowa „Pieśni pielgrzymów do Composteli” rozbrzmiewają każdego dnia na ustach tysięcy osób, które podążają *Camino de Santiago* – Drogą św. Jakuba. *Ul-treia!* – naprzód, dalej! – prastare pozdrowienie pielgrzymów zawarte w pieśni jest zachętą do dalszej wędrówki dla caminowiczów, którzy z najdalszych zakątków wybierają się w najpiękniejszą drogę świata. Średnio-wieczny szlak pielgrzymkowy do grobu św. Jakuba Starszego (Większego) Apostoła w Santiago de Compostela przeżywa w ostatnim

trzydziestoleciu ogromny rozwój. W krajach Europy Zachodniej i Środkowej z każdym rokiem powiększa się sieć *Camino de Santiago* – szlaku nazywanego „głównym traktem Europy” oraz „drogą wiary, nawrócenia i pokory”. To właśnie na tym szlaku pielgrzymkowym – jak pisał Johann Wolfgang von Goethe – narodziła się świadomość Europy (Roszak 2012).

Renesans pielgrzymowania *Camino de Santiago* rejestruje się od lat 80. XX w. Ponowne „odkrycie” Composteli było następstwem pielgrzymek św. Jana Pawła II do grobu św. Jakuba (w 1982 i 1989 r.), a także działań podjętych zarówno przez władze Kościoła katolickiego w Hiszpanii, jak i przez hiszpańskie władze rządowe oraz władze regionów autonomicznych, przez które przebiega szlak. W 1987 r. Rada Europy uznała szlak pielgrzymkowy do Santiago de Compostela za pierwszy Europejski Szlak Kul-

tury i zachęciła władze regionów do utworzenia dawnych szlaków pątniczych. Początkowo w Hiszpanii, a w następnych latach m.in. we Francji, Niemczech, Włoszech, Austrii i Szwajcarii pojawiły się znaki i drogowskazy z motywem muszli św. Jakuba. W 1993 r. Droga św. Jakuba na terytorium Hiszpanii, a w 1998 r. na obszarze Francji została wpisana na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Rok 1993 Rada Europy ogłosiła Rokiem Drogi św. Jakuba.

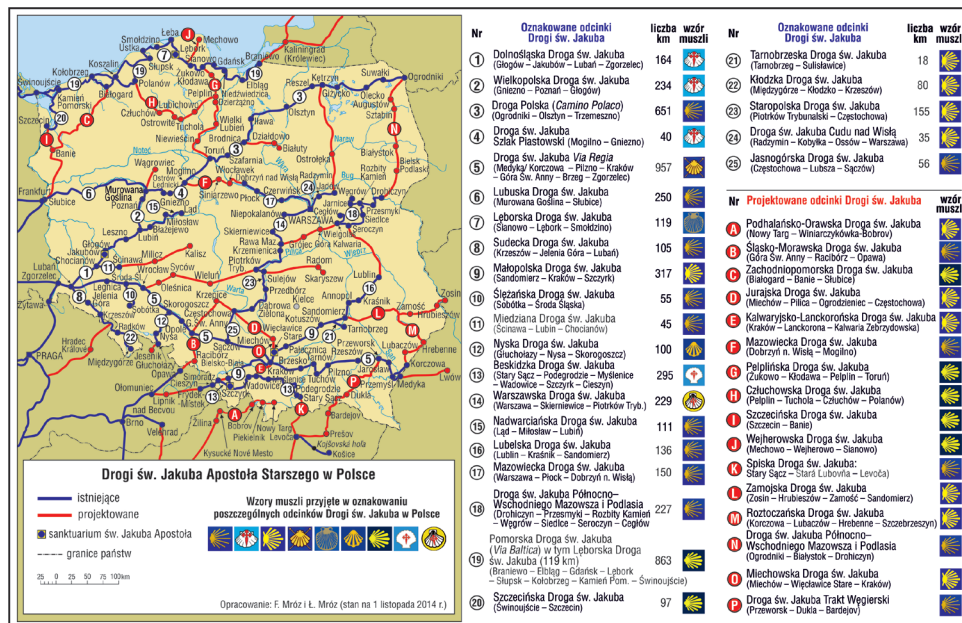
W 2003 r. europejska sieć *Camino de Santiago* dotarła do granicy niemiecko-polskiej w Görlitz/Zgorzelcu. W następnym roku członkowie Bractwa św. Jakuba w Jakobowie, caminowicze i czciciele św. Jakuba rozpoczęli pracę nad wytyczeniem polskich odcinków Drogi św. Jakuba. W dniu 24 lipca 2005 r. w Jakobowie i w Zgorzelcu uroczystie otwarto pierwszy polski odcinek Szlaku Jakobowego, łączący Jakobów ze Zgorzelcem – Dolnośląską Drogę św. Jakuba. W ciągu kolejnych lat (do 15 września 2014 r.), dzięki zaangażowaniu i działaniu szerokiej grupy caminowiczów, członków Bractw św. Jakuba, duszpasterzy, władz samorządowych oraz przedstawicieli stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, oznakowano w Polsce ponad

5500 km odcinków Drogi św. Jakuba. Tym samym Szlak Jakobowy jest obecnie najdłuższym szlakiem pielgrzymkowym w Polsce, a zarazem jedynym oznakowanym szlakiem pieszym i tematycznym łączącym granice Polski z Rosją (obwód kaliningradzki), Litwą, Ukrainą, Słowacją, Czechami i Niemcami.

W prezentowanym opracowaniu dokonano analizy ruchu pielgrzymkowego i turystycznego na Małopolskiej Drodze św. Jakuba. Celem pracy było także podsumowanie działań i projektów związanych z powstaniem i rozwojem tego odcinka *Camino de Santiago*. Wskazano również na kolejne zadania mające na celu popularyzację szlaku. Autor od 2007 r. jest zaangażowany w realizację projektów mających się przyczynić do dalszego rozwoju małopolskiego szlaku muszli św. Jakuba.

MAŁOPOLSKA DROGA ŚW. JAKUBA – GENEZA I ROZWÓJ

Małopolska Droga św. Jakuba jest jednym z 25 funkcjonujących obecnie w Polsce odcinków *Camino de Santiago* (ryc. 1). Małopolski Szlak Jakobowy nawiązuje do średnio-

Ryc. 1. Istniejące i projektowane Drogi św. Jakuba Apostoła w Polsce (stan na 1 listopada 2014 r.).
Opracowanie: F. Mróz i Ł. Mróz

wiecznego traktu handlowego, prowadzącego skrajem doliny Wisły, z Sandomierza do Krakowa. Trakt ten stanowił jedną z odnóg tzw. ruskiego szlaku, wiodącego z Polesia i Rusi do stolicy Korony oraz na Śląsk.

Projekt oznakowania pierwszego odcinka Małopolskiej Drogi św. Jakuba z Sandomierza do Krakowa został zaprezentowany podczas spotkania caminowiczów oraz miłośników szlaku muszli św. Jakuba, które odbyło się 23 czerwca 2007 r. na Kazimierzu w Krakowie. Kolejne spotkanie małopolskich caminowiczów zorganizowano 21 lipca 2007 r. w Więclawicach Starych z inicjatywy ks. Ryszarda Honkisa – proboszcza więclawickiej parafii pw. św. Jakuba Starszego Apostoła. W spotkaniu wzięli udział członkowie Bractwa św. Jakuba w Jakubowie – pierwszego tego typu stowarzyszenia religijnego w Polsce. Uczestnicy podjęli decyzję o utworzeniu przy parafii pw. św. Jakuba w Więclawicach Starych oddziału Bractwa św. Jakuba, którego jednym z celów miało być oznakowanie Drogi św. Jakuba w Małopolsce (Hodorowicz i Mróz 2008). Bractwo to oficjalnie rozpoczęło działalność 8 grudnia 2007 r. Od początku działania stowarzyszenia członkowie podjęli trud związany z oznakowaniem szlaku muszli św. Jakuba w Małopolsce i opieką nad pielgrzymami.

Na pierwszym etapie ustalania przebiegu Małopolskiej Drogi św. Jakuba z Sandomierza do Krakowa bardzo ważne okazały się wspólne spotkania historyków, geografów i caminowiczów, a także konsultacje z prof. dr. hab. Antonim Jackowskim w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ogromnie cenną inicjatywą naukową, zaproponowaną przez prof. Jackowskiego, okazała się organizacja cyklicznych konferencji naukowych odbywających się w Krakowie od 2008 r. Ich celem jest prezentacja wyników studiów związanych z renesansem Drogi św. Jakuba w Europie oraz z rozwojem kultu św. Jakuba na świecie w ostatnim trzydziestolecu, a także wymiana doświadczeń oraz ustalanie sposobów koordynacji przyszłych prac dotyczących oznakowania kolejnych odcinków *Camino de Santiago* w Polsce i Europie.

W prace nad wytyczeniem, a następnie oznakowaniem odcinka Małopolskiej Drogi św. Jakuba z Sandomierza do Krakowa włą-

czyli się członkowie Bractwa św. Jakuba przy parafii pw. św. Jakuba w Więclawicach Starych, duszpasterze, władze samorządowe, caminowicze i miłośnicy Drogi św. Jakuba. Projekt został zrealizowany m.in. dzięki wsparciu finansowemu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, duszpasterzy oraz władz samorządowych poszczególnych gmin.

Jednym z głównych wyznaczników w wytyczaniu głównych punktów Małopolskiej Drogi św. Jakuba miało rozmieszczenie kościołów św. Jakuba Starszego Apostoła. Przeprowadzone przez historyków badania wykazały, że w XVI w. na terenie ówczesnej diecezji krakowskiej znajdowało się 28 takich kościołów, w tym 18 na lewym brzegu Wisły. W szerokim pasie między Krakowem a Sandomierzem stoi 12 z tych świątyń (Witkowska 2002). Niewielkie odległości pomiędzy miejscowościami z kościołami parafialnymi pw. św. Jakuba Starszego Apostoła, położonymi na wyraźnej linii ciągłej od Sandomierza przez Katuszów, Szczaworyż, Probołowice, Pałecznicę, Niegardów, Więclawice Stare, Kazimierz, Sankę, Palczowice do Bestwiny, według historyków przemawiają za istnieniem w średniowieczu w Małopolsce szlaku pątniczego do Santiago de Compostela. Mediewiści podkreślają, że świątynie św. Jakuba położone przy tym szlaku mogły mieć rangę kościołów stacyjnych. Ich usytuowanie w bliskiej odległości od siebie (nieprzekraczającej 30 km na odcinku Sandomierz – Kraków – Palczowice) umożliwiało przejście poszczególnych odcinków drogi w ciągu jednego dnia (Hodorowicz i Mróz 2008).

Wykorzystując doświadczenia organizacji i osób wytyczających odcinki Drogi św. Jakuba na terenie Europy Zachodniej oraz na Dolnym Śląsku, szczególną uwagę zwrócono na ustalenie szlaku wzdłuż dróg gruntowych lub utwardzonych, a także na rozmieszczenie ośrodków pielgrzymkowych. Pątnicy pielgrzymujący Małopolską Drogą św. Jakuba z Sandomierza do Szczyrku mają okazję zatrzymać się na modlitwę w wielu sanktuariach – m.in. w Sandomierzu (sanktuarium Matki Bożej Różańcowej), w Szczaworyżu (sanktuarium Matki Bożej Łaskawej), w Wiślicy (sanktuarium Matki Bożej Łokietkowej), w Zielenicach (sanktuarium

Matki Bożej Zielenickiej), w Więclawicach Starych (sanktuarium św. Jakuba), w Krakowie (w stolicy Małopolski funkcjonuje obecnie ponad 30 sanktuariów), w Bielanych koło Kęt (sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego), w Wilamowicach (sanktuarium św. arcybiskupa Józefa Bilczewskiego), w Hałcnowie (sanktuarium Matki Bożej Bolesnej) oraz w Szczyrku (sanktuarium św. Jakuba oraz sanktuarium Wspomożycielki i Królowej Beskidów).

W trakcie prac nad wytyczeniem Małopolskiej Drogi św. Jakuba kierowano się także walorami przyrodniczymi regionów, przez które wiedzie szlak. Droga przebiega przez obszar siedmiu parków krajobrazowych: Szanieckiego, Nadnidziańskiego, Kozubowskiego, Dłubniańskiego, Bielańsko-Tynieckiego, Rudniańskiego oraz Beskidu Śląskiego.

Istotne znaczenie dla prac związanych z oznakowaniem Drogi św. Jakuba w Małopolsce było objęcie projektu patronatem przez ks. kardynała Stanisława Dziwisza (metropolitę krakowskiego), ks. biskupa Edwarda Janiaka (przewodniczącego Rady ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek Episkopatu Polski), ks. biskupa Kazimierza Ryczana (ordynariusza diecezji kieleckiej), ks. biskupa Andrzeja Dziegę (ówczesnego ordynariusza diecezji sandomierskiej) oraz Marka Nawarę (ówczesnego marszałka województwa małopolskiego).

Od wiosny 2008 r. członkowie Bractwa św. Jakuba rozpoczęli prace terenowe nad oznakowaniem kolejnych odcinków Drogi św. Jakuba na obszarze województwa małopolskiego (Pałecznicza – Niegardów – Więclawice Stare – Kraków). Dzięki finansowemu wsparciu marszałka województwa małopolskiego wykonano kilkadziesiąt betonowych drogowskazów z muszlami św. Jakuba, wzorowanych na drogowskazach istniejących na Drogach św. Jakuba w Hiszpanii, które zostały umieszczone przy świątyniach oraz przy ważniejszych skrzyżowaniach. Ze środków finansowych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego wykonano także trzy komplety plasz wystawy fotograficznej „Droga do Santiago – najpiękniejsza droga świata”, która zagościła w parafiach i domach kultury położonych przy Małopolskiej Drodze św. Jakuba. Sporządzono także kamienne muszle św. Jakuba, które zdobią budynki mieszkalne położone przy szlaku.

Ukoronowaniem tego etapu prac było otwarcie pierwszego odcinka Małopolskiej Drogi św. Jakuba w województwie małopolskim (Pałecznicza – Więclawice Stare – Kraków), które odbyło się w dniu 25 października 2008 r. w Parafii pw. św. Jakuba Apostoła Starszego w Więclawicach Starych (Mróz 2009). Odcinek szlaku w województwie świętokrzyskim z Sandomierza przez Kotuszów, Szczaworyż, Probołowice do Pałeczniczy otwarto w dniach 23–25 lipca 2009 r. w Sandomierzu i parafii pw. św. Jakuba w Kotuszowie.

W latach 2010–2014 członkowie Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych, mieszkańcy Parafii św. Jakuba w Kotuszowie i Pałeczniczy, członkowie Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Tarnobrzegu oraz pracownicy urzędów gmin, przez które przebiega szlak, uzupełnili oznakowanie szlaku z Sandomierza do Krakowa, a także oznakowali kolejne odcinki Małopolskiej Drogi św. Jakuba – z Krakowa przez Tynec, Liszki, Mników, Sankę, Palczowice, Zator, Bielany koło Kęt, Wilamowice, Bielsko-Białą do sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku. Tam też Małopolska Droga św. Jakuba łączy się z Beskidzką Drogą św. Jakuba, która z kolei prowadzi do granicy polsko-czeskiej w Cieszynie, a następnie przez Frydek-Mistek do Ołomuńca. Tym samym małopolski Szlak Jakubowy spełnia zadanie założone na początku znakowania trasy – tj. umożliwia mieszkańcom Krakowa i Małopolski pielgrzymowanie do grobu św. Jakuba w Composteli zgodnie ze średniowieczną praktyką, a więc z progu własnego domu. Na odcinku szlaku z Krakowa do Szczyrku zostały również umieszczone kamienne drogowskazy, a także tablice informacyjne (m.in. w Piekarach, w Sance oraz w Bielanych koło Kęt).

Ostatnie prace związane ze znakowaniem Małopolskiej Drogi św. Jakuba zakończyły się jesienią 2013 r. Należy jednak podkreślić, że przed każdym sezonem pielgrzymkowym oznakowanie szlaku jest odnawiane i uzupełniane. Długość Małopolskiej Drogi św. Jakuba od kościoła św. Jakuba w Sandomierzu do sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku wynosi 317 km. Na szlaku znajduje się 10 kościołów pw. św. Jakuba – w Sandomierzu, Kotuszowie, Szczaworyżu, Probołowicach, Pałeczniczy, Niegardowie, Więclawicach

Starych, Sance, Palczowicach oraz Szczyrku. Warto podkreślić, że Małopolski Szlak *Camino de Santiago* jest jedynym w Polsce szlakiem łączącym dwa sanktuaria św. Jakuba – w Więclawicach Starych i w Szczyrku.

Należy także zaznaczyć, że Małopolska Droga św. Jakuba łączy się w Krakowie z Drogą św. Jakuba Via Regia, która prowadzi z Korczowej i Medyki (od granicy polsko-ukraińskiej) przez Przemyśl, Jarosław, Prze-

worsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Górę Świętej Anny, Opole, Skoro-goszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca (957 km). Przedłużeniem Małopolskiej Drogi św. Jakuba w kierunku wschodnim jest Lubelska Droga św. Jakuba – szlak prowadzący z Lublina przez Kraśnik, Annapol, Zawichost do Sandomierza (136 km) (ryc. 1 i 2).

Ryc. 2. Istniejące i projektowane Drogi św. Jakuba Apostoła w południowo-wschodniej Polsce (stan na 1 listopada 2014 r.). Opracowanie: F. Mróz i Ł. Mróz

PIELGRZYMOWANIE I TURYSTYKA RELIGIJNA NA MAŁOPOLSKIEJ DRODZE ŚW. JAKUBA

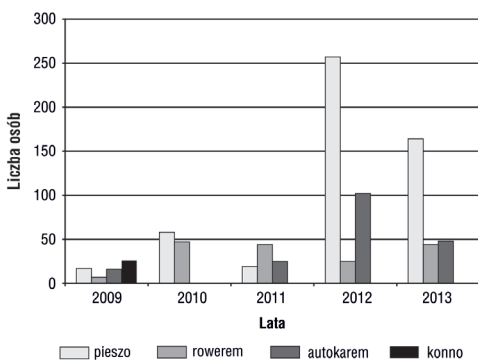
Małopolska Droga św. Jakuba należy do najchętniej wybieranych przez caminowiczów odcinków *Camino de Santiago* w Polsce. Dotyczy to pielgrzymów i turystów zarówno z Polski, jak i z zagranicy. W Księdze pielgrzymów prowadzonej w sanktuarium św. Jakuba w Więclawicach Starych od momentu otwarcia małopolskiego Szlaku Jakubowego zarejestrowano caminowiczów z ponad 20 krajów świata (m.in. z Austrii, Chorwacji, Czech, Danii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Japonii, Kanady, Litwy, Niemiec, Peru, Słowacji, Słowenii, Stanów Zjednoczonych, Ukrainy, Wielkiej Brytanii, Węgier oraz Włoch) (Księga pielgrzymów...). Na sukces małopolskiego szlaku muszli św. Jakuba składa się wiele czynników – renesans Drogi św. Jakuba i pielgrzymowania pieszego w Europie, rozwój turystyki religijnej w Małopolsce, położenie komunikacyjne Krakowa i Małopolski, walory kulturowe i historyczne Krakowa, walory kulturowe i przyrodnicze Małopolski, działalność Bractwa św. Jakuba przy sanktuarium św. Jakuba w Więclawicach Starych, a także promocja Małopolskiej Drogi św. Jakuba w środkach masowego przekazu, na targach turystycznych i pielgrzymkowych oraz na konferencjach i sympozjach naukowych.

W badaniach ruchu pielgrzymkowego i turystycznego na Drodze św. Jakuba istotnym utrudnieniem jest indywidualny charakter samego pielgrzymowania poszczególnych osób. *Camino de Santiago* nie ma bowiem masowego charakteru, takiego jak pielgrzymki na Jasną Górę czy też do sanktuariów maryjno-pasyjnych. Na Drodze św. Jakuba spotyka się zazwyczaj samotnych pielgrzymów lub niewielkie grupy caminowiczów. *Camino de Santtiago* nazywane jest często drogą życia – drogą, na której wiele osób poszukuje odpowiedzi na nurtujące pytania dotyczące wiary i życia. *Camino de Santiago* to – jak podkreślają caminowicze – droga do Boga, droga do bliźniego, ale przede wszystkim droga do siebie samego.

Danych o strukturze ruchu pielgrzymkowego na Drodze św. Jakuba w Polsce mogą jednak dostarczyć listy uczestników inicja-

tyw podejmowanych przez poszczególne Bractwa św. Jakuba, parafie pw. św. Jakuba i stowarzyszenia jakubowe (np. Niedzielne pielgrzymowanie, weekendowe przejścia) oraz księgi pielgrzymkowe prowadzone w wybranych sanktuariach i parafiach św. Jakuba Apostoła. W przypadku Małopolskiej Drogi św. Jakuba rejestracja pielgrzymów prowadzona jest m.in. w parafiach św. Jakuba w Kotszowie, Szczaworyżu oraz Więclawicach Starych. Dokładną statystykę osób biorących udział w Niedzielnym pielgrzymowaniu Małopolską Drogą św. Jakuba prowadzi od początku zainicjowania tej pielgrzymki główny organizator, tj. Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych.

Z analizy danych zawartych w „Księdze pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Kotszowie” można wnioskować, że ruch pielgrzymkowy na Małopolskiej Drodze św. Jakuba od początku jej powstania wyraźnie wzrasta. W 2010 r. zarejestrowano 105 osób pielgrzymujących Małopolskim Szlakiem Jakubowym (58 osób pieszo, 47 osób rowerem), natomiast w 2012 r. było już 384 pątników (257 osób pielgrzymowało pieszo, 25 osób rowerem, 102 osoby odbyły pielgrzymkę autokarem). W 2013 r. zarejestrowano nieco mniejszy ruch – pielgrzymowało 256 osób (164 pieszo, 44 rowerem, 48 autokarem) (ryc. 3) (Księga pielgrzymów...). Łącznie w „Księdze pielgrzymów” w parafii św. Jakuba w Kotszowie w latach 2009–2013 zarejestrowano w sumie 899 caminowiczów.

źródło: opracowanie własne na podstawie: Księga pielgrzymów...

Ryc. 3. Ruch pielgrzymkowy na Małopolskiej Drodze św. Jakuba do kościoła pw. św. Jakuba w Kotszowie w latach 2009–2013

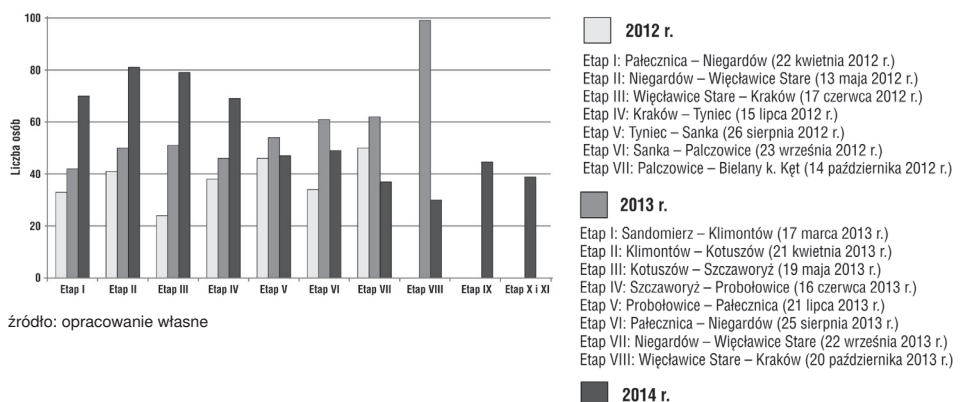
Na szczególne podkreślenie zasługują nowe inicjatywy wędrowek Małopolskim Szlakiem Jakubowym, których inicjatorami są nie tylko członkowie Bractw św. Jakuba i miłośnicy Drogi św. Jakuba, ale także studenci, harcerze i młodzież szkolna. Przykładów takich inicjatyw jest wiele – warto jednak wspomnieć o wędrowkach młodzieży przygotowującej się do wyjazdu na Światowe Dni Młodzieży w Madrycie w 2011 r. i w Rio de Janeiro w 2013 r., a także o Ekstremalnej Drodze Krzyżowej Małopolską Droga św. Jakuba (ze Skalmierza do Zielenic), zorganizowanej po raz pierwszy w nocy z 11 na 12 kwietnia 2014 r., w której wzięło udział blisko 300 osób.

W kwietniu 2014 r. 40-osobowa grupa młodzieży z gimnazjum w Wiślicy i w Złotej oraz z Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Chrobrzu uczestniczyła w I Pieszym Rajdzie „Śladami żółtej muszli”. Trasa rajdu prowadziła świętokrzyskim odcinkiem Małopolskiej Drogi św. Jakuba z Wiślicy przez Pełczyska do kościoła św. Jakuba w Probołowicach.

Małopolski szlak muszli św. Jakuba jest miejscem rekolekcji w drodze, organizowanych przez parafie, grupy duszpasterskie, grupy studentów oraz stowarzyszenia religijne. Najlepszy przykład to wspomniana już inicjatywa Bractwa św. Jakuba w Wię-

clawicach Starych – Niedzielne pielgrzymowanie Małopolską Droga św. Jakuba. Uczestnicy tej pielgrzymki raz w miesiącu pokonują kolejny etap Małopolskiego Szlaku Jakubowego. W 2012 r. w siedmiu etapach Niedzielnego pielgrzymowania (z kościoła św. Jakuba w Pałecznicy do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego w Bielanych koło Kęt) uczestniczyło w sumie 266 osób. W tej samej inicjatywie zorganizowanej w 2013 r., tym razem w ośmiu etapach (od 17 marca do 20 października 2013 r.), na odcinku Sandomierz – Więclawice Stare – Kraków pielgrzymowało już znacznie więcej caminowiczów: w sumie 465 osób. W 2014 r. Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych zorganizowało 11 etapów Niedzielnego pielgrzymowania (od 23 lutego do 11–12 października), w których uczestniczyło 545 osób. Trasa pielgrzymki prowadziła z Więclawic Starych przez Kraków, Tyniec, Piekary, Liszki, Sankę, Zator, Bielany koło Kęt, Wilamowice, Bielsko-Białą, Szczyrk, Simoradz, Cieszyn, Ropice (Republika Czeska), Frydek-Mistek, Nowy Jiczyn i Stary Jiczyn do kościoła pw. św. Jakuba w Lipniku nad Bečvou. Zamiarem pielgrzymów jest dotarcie (etapami) w 2021 r. (tj. w Świętym Roku Jakubowym) do Santiago de Compostela (ryc. 4).

Warto podkreślić, że w 2013 r. inicjatywa Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych

źródło: opracowanie własne

Ryc. 4. Liczba pielgrzymów biorąca udział w Niedzielnym pielgrzymowaniu Małopolską Droga św. Jakuba w latach 2012–2014

2012 r.

- Etap I: Pałecznica – Niegardów (22 kwietnia 2012 r.)
- Etap II: Niegardów – Więclawice Stare (13 maja 2012 r.)
- Etap III: Więclawice Stare – Kraków (17 czerwca 2012 r.)
- Etap IV: Kraków – Tyniec (15 lipca 2012 r.)
- Etap V: Tyniec – Sanka (26 sierpnia 2012 r.)
- Etap VI: Sanka – Pałecznica (23 września 2012 r.)
- Etap VII: Pałecznica – Bielany k. Kęt (14 października 2012 r.)

2013 r.

- Etap I: Sandomierz – Klimontów (17 marca 2013 r.)
- Etap II: Klimontów – Kotuszów (21 kwietnia 2013 r.)
- Etap III: Kotuszów – Szczaworyż (19 maja 2013 r.)
- Etap IV: Szczaworyż – Probołowice (16 czerwca 2013 r.)
- Etap V: Probołowice – Pałecznica (21 lipca 2013 r.)
- Etap VI: Pałecznica – Niegardów (25 sierpnia 2013 r.)
- Etap VII: Niegardów – Więclawice Stare (22 września 2013 r.)
- Etap VIII: Więclawice Stare – Kraków (20 października 2013 r.)

2014 r.

- Etap I: Więclawice Stare – Tyniec (23 lutego 2014 r.)
- Etap II: Tyniec – Sanka (9 marca 2014 r.)
- Etap III: Sanka – Zator (23 marca 2014 r.)
- Etap IV: Zator – Bielany koło Kęt – Wilamowice (6 kwietnia 2014 r.)
- Etap V: Wilamowice – Bielsko-Białą (18 maja 2014 r.)
- Etap VI: Bielsko-Białą – Simoradz (22 czerwca 2014 r.)
- Etap VII: Simoradz – Ropice (Czechy) (6 lipca 2014 r.)
- Etap VIII: Ropice – Frydek-Mistek (24 sierpnia 2014 r.)
- Etap IX: Frydek-Mistek – Lubina (21 września 2014 r.)
- Etap X i XI: Lubina – Nový Jičín – Lipník nad Bečvou (11-12 paźdź

nabrała charakteru ogólnopolskiego jako Pielgrzymka Gwiazdzysta Droga św. Jakuba w Roku Wiary i zakończyła się 20 października 2013 r. pod „oknem papieskim” w Krakowie. W tym dniu do Krakowa przybyli pielgrzymi, którzy od marca raz w miesiącu pielgrzymowali odcinkami *Camino de Santiago* w Polsce: Małopolską Droga św. Jakuba (odcinek z Sandomierza do Krakowa), Droga św. Jakuba Via Regia (odcinek z Przemyśla do Krakowa), Warszawską Droga św. Jakuba (odcinek z Warszawy do Piotrkowa Trybunalskiego) i Beskidzką Droga św. Jakuba (odcinek z Simoradza do Krakowa). W sumie w ogólnopolskiej Pielgrzymce Gwiazdzistej Droga św. Jakuba w Roku Wiary na wszystkich odcinkach Drogi św. Jakuba w Polsce uczestniczyło ponad 1000 osób.

Na podkreślenie zasługują także nowe inicjatywy związane z dalszym ożywieniem ruchu pielgrzymkowego na Małopolskiej Drodze św. Jakuba, których inicjatorem jest Bractwo św. Jakuba. Można do nich zaliczyć choćby Małopolski Bieg Droga św. Jakuba. W pierwszym biegu, zorganizowanym 14 września 2013 r., uczestniczyło 64 biegaczy – 23 osoby na dystansie 7,5 km i 41 osób na dystansie 12,5 km. Najmłodszy uczestnik biegu miał 9, a najstarszy 63 lata. Druga edycja tej imprezy (13 września 2014 r.) cieszyła się znacznie większą frekwencją. Na starcie stanęło w sumie 314 biegaczy z całej Polski – 214 zawodników biegu głównego i 100 uczestników biegu sztafetowego.

MAŁOPOLSKA DROGA ŚW. JAKUBA – OCENA STANU OBECNEGO I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Małopolska Droga św. Jakuba na trwałe wpiisała się już zarówno w polską, jak i w europejską sieć *Camino de Santiago*. Od momentu otwarcia pierwszych odcinków w województwach małopolskim i świętokrzyskim obserwuje się stale rosnące zainteresowanie wędrówkami tym szlakiem.

Należy zaznaczyć, że Bractwo św. Jakuba w Więclawicach Starych¹, opiekujące się

Małopolską Droga św. Jakuba we współpracy z duszpasterzami parafii i władzami samorządowymi gmin, przez które przebiega szlak, a także miłośnikami *Camino de Santiago* w Małopolsce, wykonało wiele zadań koniecznych do funkcjonowania drogi. Małopolski Szlak Jakubowy został w pełni oznakowany na całej trasie z Sandomierza do Szczyrku. Ogromnie ważne w wytyczeniu szlaku było uzyskanie wsparcia duszpasterzy, starostów, burmistrzów, wójtów, sołtysów i lokalnych przedsiębiorców, a także bardzo przychylne podejście do tej inicjatywy mieszkańców poszczególnych gmin. Zaangażowanie lokalnych społeczności, parafii i samorządów w idee compostelańskie stanowi ogromny potencjał do dalszego funkcjonowania tego szlaku.

Ogromnie ważne dla funkcjonowania małopolskiego szlaku muszli św. Jakuba było powołanie (podczas trzech spotkań: w Wiślicy 27.02.2014 r., w Kryspinowie 26.03.2014 r. oraz w Szczyrku 19.07.2014 r.) Rady do spraw Rozwoju Małopolskiej Drogi św. Jakuba. Do udziału w pracach Rady zaproszeni zostali m.in. przedstawiciele wszystkich powiatów, gmin i parafii, przez które przebiega Szlak Jakubowy, reprezentanci świata nauki oraz członkowie Kapituły Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych. Zdaniem autora prezentowanego opracowania tylko taka Rada we współpracy z innymi podmiotami, dzięki pozyskaniu odpowiednich środków finansowych z różnego rodzaju projektów jest w stanie podjąć działania niezbędne do przygotowania bazy noclegowej, żywieniowej i informacyjnej w danym regionie. Głównym bowiem problemem związanym z funkcjonowaniem Małopolskiej Drogi św. Jakuba jest słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, która mogłaby zaspokoić potrzeby zarówno indywidualnego pielgrzyma, jak

stały zauważone także za granicą, czego rezultatem była złożona przez Zarząd Ogólnoswiatowego Arcybractwa św. Jakuba w Santiago de Compostela (*Archicofradía Universal del Apóstol Santiago*) propozycja agregacji – tj. włączenia Bractwa do Arcybractwa w Composteli. Uroczystość agregacji odbyła się w trakcie mszy św. odprawionej przez ks. bpa Grzegorza Rysia w dniu 5 września 2013 r. w diecezjalnym sanktuarium św. Jakuba w Więclawicach Starych.

¹ Zasługi Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych dla rozwoju kultu św. Jakuba zo-

i kilkunastoosobowej grupy pątników. Dotyczy to przede wszystkim bazy noclegowej. Obecnie caminowicze wędrujący Małopolskim Szlakiem Jakubowym korzystają głównie z bazy noclegowej udostępnianej przez duszpasterzy parafii, przez które przebiega szlak. Stworzenie sieci schronisk dla caminowiczów – *albergue* – jest w polskich warunkach w ciągu najbliższych lat raczej mało prawdopodobne, choć warto podkreślić, że pierwsze tego typu obiekty powstały już w Polsce (m.in. w Sączowie i w Olsztynie, zaś przy małopolskim *Camino de Santiago* – w Pałecznicy). Dlatego należy wykorzystywać istniejącą w danym regionie bazę noclegową – zwłaszcza gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, pokoje gościnne, pensjonaty oraz funkcjonujące przy sanktuariach domy pielgrzyma.

Istotnym problemem dla pątników na szlaku jest także brak miejsc do odpoczynku (ławek, stołów, koszy na śmieci) i schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi (schronów i wiat turystycznych). Stan ten na szczęście w ciągu najbliższych miesięcy poprawi się dzięki projektom realizowanym przez wybrane urzędy gmin. Przy budowie infrastruktury turystycznej należy pamiętać, że Droga św. Jakuba cieszy się dużą popularnością wśród rowerzystów, dlatego przy szlaku nie powinno również zabraknąć zadaszonych stojaków na rowery.

Bardzo ważnym krokiem Kapituły Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych było powołanie kilkunastoosobowej grupy Strażników Małopolskiej Drogi św. Jakuba, opiekujących się poszczególnymi odcinkami szlaku. Zadaniem Strażników jest systematyczny przegląd stanu oznakowania drogi, zwłaszcza w okresie pielgrzymkowym, a także uzupełnianie drogowskazów. Z przykrością bowiem należy stwierdzić, że część oznakowania jest systematycznie niszczone, uszkadzana lub usuwana przez lokalnych wandalów.

Pozytywnie należy także ocenić promocję Małopolskiej Drogi św. Jakuba w środkach masowego przekazu – w prasie (lokalnej, regionalnej, jak i ogólnopolskiej), w radiu (częste audycje w Radio Kraków oraz w Radio Plus Kraków), w telewizji (TVP Kraków) i oczywiście w Internecie (m.in. na stronach www.caminogalicia.pl i [\[droga.swjakub.pl/index.php\]\(http://droga.swjakub.pl/index.php\) oraz na Facebooku\).](http://www.malopolska-</p></div><div data-bbox=)

Do dalszej popularyzacji Małopolskiej Drogi św. Jakuba przyczyni się zapewne dołączenie do szlaku nowych odcinków *Camino de Santiago*. Do maja 2015 r. zakończone zostanie bowiem znakowanie Miechowskiej Drogi św. Jakuba, prowadzącej z sanktuarium Bożego Grobu w Miechowie przez sanktuarium św. Jakuba w Więclawicach Starych do Krakowa, a także Kalwaryjsko-Lanckorońskiej Drogi św. Jakuba, której szlak znakowany jest już obecnie na odcinku Kraków – Lanckorona. Podkreślić należy, że przedłużeniem Miechowskiej Drogi św. Jakuba będzie tzw. Jurajska Droga św. Jakuba, prowadząca z Częstochowy przez Leśniów, Ogrodzieniec, Giełto, Pilicę, Żarnowiec do Miechowa. Co ciekawe, szlak ten zostanie oznakowany także w kierunku przeciwnym, tzn. z Miechowa do Częstochowy, i będzie pełnił funkcję maryjnego szlaku pielgrzymkowego.

Jednym z kluczowych zadań do wykonania jest opublikowanie nowego, aktualnego przewodnika oraz mapy, obejmujących całą szlak Małopolskiej Drogi św. Jakuba. Dotychczasowe dwa przewodniki zostały opracowane w 2009 i 2010 r. i dotyczyły tylko odcinka z Krakowa do Sandomierza (Zimny 2009, Łygas i wsp. 2010). Bardzo ważne jest wzmocnienie działań informacyjnych w regionalnych i lokalnych punktach informacji turystycznej, urzędach gmin, parafiach oraz lokalnych organizacjach zajmujących się m.in. obsługą ruchu turystycznego. W ośrodkach tych nie powinno zabraknąć przewodników, folderów, map, paszportów pielgrzyma i modlitełek pielgrzyma, ani też różnego rodzaju pamiątek – np. muszli, kapeluszy, peleryn, koszulek czy kijów pielgrzymich. Konieczna w tym kontekście jest rozbudowa sieci punktów informacyjnych Małopolskiej Drogi św. Jakuba – zwłaszcza na odcinku z Krakowa do Szczyrku. Obecnie punkty takie funkcjonują w Sandomierzu, Katuszowie, Szczaworyżu, Wiślicy, Złotej, Pałecznicy, Więclawicach Starych, Krakowie i Liszczach. W dalszym ciągu powinna być także prowadzona akcja informacyjna i promocyjna dotycząca Małopolskiego Szlaku Jakubowego w parafiach, przez które przebiega szlak. Konieczna jest organizacja

warsztatów, prelekcji, wykładów i wystaw na temat najpiękniejszej drogi świata (Mróz i Mróz 2013).

Niezbędna jest także stała współpraca osób opiekujących się szlakiem z duszpasterzami w celu sprawowania opieki duszpasterskiej nad pielgrzymami. Jest to niezwykle ważne, choćby w perspektywie przygotowań do organizacji Światowych Dni Młodzieży w Krakowie w 2016 r. Zdaniem autora Małopolska Droga św. Jakuba może po raz kolejny stać się szlakiem modlitwy dla młodzieży przygotowującej się do tego wydarzenia, podobnie jak to było przed Światowymi Dniami Młodzieży w Madrycie i w Rio de Janeiro. Małopolski Szlak św. Jakuba może być także ważnym miejscem spotkań młodzieży podczas tego wydarzenia.

PODSUMOWANIE

Prezentacja Małopolskiej Drogi św. Jakuba oraz analiza ruchu pielgrzymkowego i turystycznego na tym szlaku pozwoliły wykazać, że małopolski szlak muszli św. Jakuba odgrywa bardzo ważną rolę zarówno w sieci polskich odcinków *Camino de Santiago*, jak i wśród wszystkich szlaków pielgrzymkowych w naszym kraju. Zrealizowane w ostatnim pięcioleciu projekty i zadania związane z rozwojem tego szlaku skutkują stałym wzrostem natężenia ruchu pielgrzymkowego i turystycznego. Przy realizacji nowych inicjatyw należy jednak pamiętać, że *Camino de Santiago* jest przede wszystkim szlakiem pielgrzymkowym o ponad 1200-letniej tradycji. Jest to szlak pielgrzyma do Boga, do bliźniego, ale przede wszystkim do samego siebie. Bowiemy z *camino* wraca się lepszym – jak mówią szczęśliwcy, którym dane było dotrzeć do Composteli – a w Santiago umiera stary człowiek i rodzi się nowy.

BIBLIOGRAFIA

Hodorowicz I., Mróz F. (2008), Małopolska Droga św. Jakuba (odcinek Sandomierz – Pałacznica – Więclawice Stare – Kraków), [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja, Czuwajmy, Kraków, 79–93.

Księga pielgrzymów do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła z parafii w Kotuszowie, archiwum Parafii św. Jakuba Starszego Apostoła w Kotuszowie.

Łygas M., Grdeń W., Winiarski M. (2010), Małopolska Droga św. Jakuba. Przewodnik, Rewasz, Pruszków.

Mróz F. (2009), Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba, *Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 110–111, 60–61.

Mróz F., Mróz Ł. (2013), Camino de Santiago – Droga św. Jakuba w Polsce, [w:] Studzieniecki T. (red.), Szlaki Kulturowe w Europie. Organizacja. Promocja. Zarządzanie, Bernardinum, Pelplin, 93–111.

Roszak P. (2012), Homo peregrinus. Kim jest prawdziwy pielgrzym?, [w:] Roszak P. (red.), Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba, UMK, Toruń, 21–41.

Witkowska A. (2002), Wezwania św. Jakuba Większego Apostoła w diecezji krakowskiej w średniowieczu, [w:] Knapieński R. (red.), Kult św. Jakuba Większego Apostoła w Europie Środkowo-Wschodniej, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin, 107–123.

www.caminogalicja.pl [dostęp: 01.10.2014].

www.malopolskadroga.swjakub.pl/index.php [dostęp: 01.10.2014].

Zimny U. (2009), Małopolska Droga św. Jakuba Apostoła: Sandomierz – Kraków. Przewodnik pielgrzyma, Czuwajmy, Kraków.

Praca wpłynęła do Redakcji: 04.09.2014
Praca została przyjęta do druku: 31.10.2014

Adres do korespondencji:

Franciszek Mróz
Instytut Geografii
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji
Edukacji Narodowej
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
e-mail: fmroz@up.krakow.pl